

Kiválasztott zeneszerzők

Beethoven

Ludwig van Beethoven (1770–1827)

AJÁNLOTT MŰVEK

9. (d-moll) szimfónia op. 125

Deutsche Grammophon 415 832-2GGA

Anna Tomowa-Sintow (s); Agnes Baltsa (m);

Peter Schreier (t), José van Dam (b-ba);

Wiener Singverein; Berliner Philharmoniker/
Herbert von Karajan

Rendkívül tág és képzeletdús előadás. A zenekar

kiválóan játszik, és Karajan mesterien összeválogatott
szólistái csodálatosan énekelnek.

23. f-moll („Appassionata”)

zongoraszonáta, op. 57

Deutsche Grammophon 413 435-2GW2

Wilhelm Kempff (z)

Egy Beethoven-előadó elemében; Kempff nem

fukarkodik a részletekkel, és nem engedi, hogy
érzelmei elhomályosítsák a zene körvonalait.

A felvétel tiszta és kiegyensúlyozott

4. G-dúr zongoraverseny op. 58 és

5. Esz-dúr („Császár-”) zongoraverseny op. 73

Sony Classical Theta SMK89711

Murray Perahia (z); Concertgebouw/Bernard Haitink

Beethoven két legnagyobb zongoraversenyét egy

igazi virtuóz játssza. A 4. szimfónia szembeállítja a szó-

listákat és a zenekart, az 5. szimfóniában kifejezésre jut

a mű magasztossága, közvetítve a zene örömet.

KIEMELKEDŐ MŰVEK

3. (Eroica), 5., 6. (Pastorale) és 7. szimfónia

3. és 4. zongoraverseny

Hegedűverseny

Hegedű-zongora szonáta (Kreutzer)

Vonósnégyesek: 7. és 14.

B-dúr zongoratrió, op. 97 (Főherceg)

14. (Holdfény) zongoraszonáta és

32. D-dúr mise (Missa solemnis) zongoraszonáta

Fidelio

Nyitányok: István király, Athén romjai,

Házavatás

Beethoven a kölni választófejedelem szolgálatában álló énekes fiaként született Bonnban. Apja mértéktelenül ivott, de felismerte a fiú tehetségét, és csalódott volt, hogy a fiatal Beethoven nem vált olyan csodagyerekké, mint Mozart. Beethoven hamarosan állásokat kapott az ud-

Christian Horneman Beethovenről készített portréja, 1803

vari színház csembalistájaként és a választófejedelemi kápolna másodorgonistájaként, ahol az udvari orgonistától vette első kompozícióóráit.

1787-es bécsi látogatása alatt nagy benyomást tett Mozarra billentyűs hangszere improvizációival. Mielőtt azonban komoly tanulmányokba kezdhetett volna, arról értesült, hogy anyja haldoklik, így vissza kellett térnie Bonnba. Mire 1792-ben újra Bécsbe utazott, Mozart már halott volt. Haydnhoz járt kompozíciót tanulni, de a két férfi ellentétes temperamentuma miatt hasznosabbnak bizonyult a Johann Albrechtsbergertől kapott oktatás.

Közben ígéretesen alakult Beethoven zongoraművészi pályafutása. Szenvedélye és dinamizmusa bőven pótolta a csi-szolztság hiányát. 1795-ben lépett fel először Bécsben: 2., B-dúr zongoraversenyét játszotta, és hamarosan a város nagy tekintélyű zongoraművészenek tartották. Beethoven ezzel a sikerrel nem elégedett meg, továbbra is zeneszerzői ambíciók

vezették: első szimfóniáját 1800-ban fejezte be, vonósnégyeseinek első sorozatát pedig 1801-ben.

Beethoven volt Bécs első sikeres független zenésze: miután elhagyta Bonnt, soha többé nem töltött be udvari állást. Gazdag arisztokrata barátai, pártfogói és talán szeretői támogatták – akiknek korai kompozícióit ajánlotta, fizetség fejében. Az ezekben a körökben aratott sikerét – hírhedten furcsa viselkedése, kiszámíthatatlan természete és annak ellenére, hogy nem volt hajlandó meghajolni a magasabb társadalmi státusúak előtt – zsenialitásának és személyes vonzerejének köszönhetette.

1798-tól Beethoven folyamatos zúgás és sípolás hallott a fülében, amely fokozatosan erősödött, mígnem egyértelművé vált, hogy meg fog süketülni. 1802-ben, kétségbeesve, reménytelenül, öngyilkosságot fontolgatva Heiligenstadt faluba vonult vissza.

Levelet írt fivéreinek, melyben beszámolt szenvedéséről: a *Heiligenstadti végrendelet* Beethoven munkásságának új korszakát jelöli. Az elkövetkező tíz évben a zenetörténet legsodálatosabbjai közé tartozó remekműveket ontotta. 1812-re befejezte a 2–8. szimfóniákat, a 4. és az 5. zongoraversenyt, a *Hegedűversenyt*, *Fidelio* című operáját, a három *Razumovszkij-kvartettet*, valamint zongoraszonátákat és más műveket.

Már Haydn és Mozart is megértette, hogy a dallam önmagában, függetlenül attól, mennyire szép, egy-két percnél tovább nem köti le a közönség figyelmét, és ezért harmonikus feszültséget alkalmaztak a nagyszabású szerkezetek fenntartására. Beethoven a *Sinfonia eroica* (1803) első tételével minden eddiginél hosszabb, megszakítások nélküli zenei ívet hozott létre. Ezenkívül – régi barátjának, Waldstein grófnak ajánlott – *Waldstein-szonátájával* (1803) és még in-

Hangverseny a Malfatti-házban, ismeretlen művész alkotása.

Therese von Malfatti (a zongoránál) 1809-ben nem fogadta el Beethoven házassági ajánlatát – az elutasítás megviselte a zeneszerzőt

kább az *Appassionatával* (1804–1805) szimfonikus méretűvé bővítette a zongoraszonátát. Az utóbbiban a nyitás elméledő csendjét hirtelen fortissimo akkordokkal megszakítva új dinamikai szélsőségeket alkalmaz.

Ez a zene forradalmi volt, és nem csupán technikájában. Beethoven nagyobb teret biztosított az érzelmek kifejezésére, így megjelenítve a kor forradalmi szellemét. Szenvedélyes demokataként csodálta a fiatal Napóleont, akinek a neve eredetileg szerepelt a *Sinfonia eroica* címlapján. Amikor azonban Beethoven értesült arról, hogy Napóleon császárrá kiáltotta ki magát, kitépte a lapot, és helyette azt írta: „Egy nagy ember emlékére.”

Beethoven zenei zsenialitása éppoly evidencia, mint Shakespeare-é az irodalomban. Beethoven a zene alapelemeiből építkező terjedelmes és komplex szerkezeteket hozott létre. Számára egy egyszerű zenei alakzat sokféle jelentést hordozott, amelyekből szimfóniát lehet alkotni. Így például rendkívül kifejező az 5. szimfónia (1807) nyitómotívuma, amely minden bizonnyal az ajtón kopogtató Sorsot szólaltatja meg, mivel az első tétel szinte minden ütemében előfordul valamilyen formája.

1812 után drasztikusan csökkent Beethoven új alkotásainak száma. Érintett volt több bírósági perben, köztük egy olyanban, melynek tárgyát talán a legrosszabb feltételekkel kiadott, a *Wellingtons Sieg* (Wellington győzelme) című művének szerzői jogai képezték. 1820-ban elnyerte unokaöccse, Karl gyámságát, miután 1815-ben meghalt a fivére. Bár kétségtelen, hogy jót akart a fiúnak és szeretete, a gyámság nem bizonyult jó megoldásnak. Beethoven soha nem volt házas, ezért Karl-t a saját fiaként akarta nevelni, de elszegényedése és túlhajszolt munkatempója miatt elhanyagolta unokaöccsét. Beethoven halála előtt egy évvel a fiú öngyilkosságot kísérelt meg.

Beethoven 1817-ben kezdett ismét intenzíven komponálni. Az 1818. év nagy részét a *Große Sonate für das Hammerklavier* (Nagy szonata kalapáczongorára) megalkotásával töltötte, 1824-ig pedig utolsó három *Zongoraszonátája*, a *Diabelli-variációk*, a – Beethoven pártfogója, Rudolf herceg által megrendelt és komplexitása miatt három év késéssel szállított – *Missa solennis* és a 9. szimfónia kötötte le minden idejét és energiáját. Az utóbbi, melynek záró tetele Schiller *Örömmódjájának* diadalmas megzenésítése, ismét úttörő jellegű volt a méreteket illetően, valamint az első példa a kórus alkalmazására a szimfóniában. Első előadása végén Beethoven teljesen süketen, a mű fogadtatásáról mit sem tudva állt a színpadon, míg az egyik szólista meg nem fordította a közönség felé, hogy lássa a viharos tapsot.

Utolsó éveiben Beethoven ismét a vönösnégyesek felé tekintett. 1825-ben és 1826-ban öt, egyszerre komplex és higgadt művet készített el. Megkedvelte a független technikákat, mint Bach is élete vége felé, és ennek a formának az egyik legjobban bővített és kidolgozott példája a *Große Fuge* (Nagy fuga), mely eredetileg *B-dúr kvartettjének* fináléja volt.

Az utolsó művei messze meghaladták korukat, és ma is kihívást jelentenek a tudósok és a hallgatóság számára. További tervezett műveit Beethoven már nem tudta befejezni. 1827-ben tartott temetésén hatalmas tömeg gyászolta, köztük művész kollégái és arisztokrata barátai. Sírkövére egyetlen szó került: „Beethoven”.

Beethoven hallócsövei.

Beethovennek 1802-ben kellett azzal szembesülnie, hogy meg fog süketülni

Zenekari művek

		Keletkezés
1. (C-dúr) szimfónia	op. 21	1799–1800
2. (D-dúr) szimfónia	op. 36	1801–02
3. (Esz-dúr) (Eroica) szimfónia	op. 55	1803
4. (B-dúr) szimfónia	op. 60	1806
5. (c-moll) szimfónia	op. 67	1804–08
6. (F-dúr) (Pastorale) szimfónia	op. 68	1807–08
7. (A-dúr) szimfónia	op. 92	1811–12
8. (F-dúr) szimfónia	op. 93	1811–12
9. (d-moll) szimfónia	op. 125	1822–24
Leonóra-nyitány (3 változat)	op. 138	1805–06
Coriolan-nyitány	op. 62	1807
C-dúr nyitány	op. 115	1814–15
Karfantázia	op. 80	1808
Csata-szimfónia (Wellingtons Sieg)	op. 91	1813

Versenyművek

C-dúr zongoraverseny	op. 15	1795, 1800 (átdolg.)
B-dúr zongoraverseny	op. 19	1793, 1798 (átdolg.)
c-moll zongoraverseny	op. 37	1800–02
G-dúr zongoraverseny	op. 58	1805–06
Esz-dúr zongoraverseny	op. 73	1809
D-dúr hegedűverseny	op. 61	1806
C-dúr hármaverseny (zong., heg., gord.)	op. 56	1803–04
F-dúr románc hegedűre és zenekarra	op. 50	1798?
G-dúr románc hegedűre és zenekarra	op. 40	1801–02?

Kamarazene

Vonósnégyesek		
6 vonósnégyes	op. 18	1798–1800
3 vonósnégyes	op. 59	1805–06
Esz-dúr vonósnégyes	op. 74	1809
f-moll vonósnégyes	op. 95	1810
Esz-dúr vonósnégyes	op. 127	1823–24
a-moll vonósnégyes	op. 132	1825
B-dúr vonósnégyes	op. 131	1826
Nagy fűga vonósnégyesre	op. 133	1825–26
F-dúr vonósnégyes	op. 135	1826
Vonósötösök (2)	op. 4, 29	1795, 1801
Vonóstriók (4)	op. 3, 9	1794, 1797–98
Fúvós (és vonós) hangszerekre írott művek		
Esz-dúr oktett	op. 103	1793–94?
Esz-dúr szextett	op. 81b	1795?
Esz-dúr szextett	op. 71	1796
Esz-dúr septett	op. 20	1799–1800

Kamarazene zongorával

Szonáták hegedűre és zongorára (10)

3 szonáta (D-dúr, A-dúr, Esz-dúr)	op. 12	1797–98
a-moll szonáta	op. 23	1800
F-dúr (Tavaszi) szonáta	op. 24	1800–01
3 szonáta (A-dúr, c-moll, G-dúr)	op. 30	1801–02
A-dúr (Kreutzer) szonáta	op. 47	1802–03
G-dúr szonáta	op. 96	1812

Szonáták gordonkára és zongorára (5)

2 szonáta (F-dúr, g-moll)	op. 5	1796
A-dúr szonáta	op. 69	1807–08
2 szonáta (C-dúr, D-dúr)	op. 102	1805

Triók zongorával (10)

G-dúr trió (zg., fuvola, fagott)	WoO 37	1786
	(opuszám nélkül)	
Esz-dúr zongoratrió	WoO 38	1791?
3 zongoratrió (Esz-dúr, G-dúr, c-moll)	op. 1	1794–95
B-dúr trió (zg., klarinét, gordonka)	op. 11	1797
Esz-dúr trió (zg., klarinét, gordonka)	op. 38	1803?
2 zongoratrió (D-dúr, Esz-dúr)	op. 70	1810–11
B-dúr zongoratrió	op. 97	1810–11

Esz-dúr kvintett (zg., ob., kl., kürt, fg.)

F-dúr szonáta kürtre és zongorára	op. 16	1796
	op. 17	1800

Zongoraszonáták (32)

c-moll (Patetikus) szonáta	op. 13	1797–98?
cisz-moll (Holdfény) szonáta	op. 27 no. 2	1801
D-dúr (Pastorale) szonáta	op. 28	1801
C-dúr (Waldstein) szonáta	op. 53	1803–04
f-moll (Appassionata) szonáta	op. 57	1804–05
Esz-dúr (Les adieux) szonáta	op. 81a	1809–10
A-dúr szonáta	op. 101	1816
B-dúr (Hammerklavier) szonáta	op. 106	1817–18
E-dúr szonáta	op. 109	1820
Asz-dúr szonáta	op. 110	1821–22
c-moll szonáta	op. 111	1821–22

Zongoravariációk (20)

Eroica-variációk	op. 35	1802
Harminckét variáció	WoO 80	1806
Diabelli-variációk	op. 120	1819, 1822–23

Kiseb zongoradarabok (mintegy 50 mű)

7 bagatell	op. 33	1801–02
11 bagatell	op. 119	1800–22
g-moll fantázia	op. 77	1809
a-moll bagatell (Für Elise)	WoO 59	1808, 1810
C-dúr polonéz	op. 89	1814
6 bagatell	op. 126	1823–24

Operák

Fidelio	op. 72	1804–05, 1805–06, 1814
---------	--------	------------------------

Vokális művek

C-dúr mise	op. 86	1807
D-dúr mise (Missa solemnis)	op. 123	1809–23
Krisztus az Olajfák hegyén – oratórium	op. 85	1803, 1804 (átdolg.)

Kantáták (8)

Kantáta II. József halálára	WoO 87	1790
Jó szelet és szerencsés hajózást!	op. 112	1814–15

Szólóhangra és zenekarra írott művek (9)

Ah! perfido	op. 65	1795–96
Primo amore	WoO 92	1790–92 körül
No, non turbarti	WoO 92a	1801–02

Dalok (90)

Kanonok, zenei tréfák, népdalfeldolgozások